

Krzysztof Kurosz¹

Uniwersytet Łódzki

ORCID ID: 0000-0003-0605-3392

KONFLIKT INTERESÓW KLIENTA I OSOBY, NA KTÓREJ RZECZ RADCA PRAWNY WYKONYWAŁ CZYNNOŚCI PRZED UZYSKANIEM STATUSU RADCY PRAWNEGO

ABSTRACT

Conflict of interests of the client and the person for whom the attorney-at-law performed activities before becoming an attorney-at-law

The issue of the impact of the relationship with a person for whom an attorney-at-law performed activities in the period before becoming an attorney-at-law, having conflicting interests with a current client, on the assessment of the possibility of a conflict of interest within the meaning of the Code of Ethics for Attorney-at-law (Polish abbreviation: KERP), has not yet received a separate study in science.

The sanctioned norms arising from the KERP (e.g., the duty of loyalty, confidentiality, etc.), from the subjective side, apply only to legal counsel in connection with their previous or current counsel's duties (an exception to this rule arises from Article 27(1) and (2) of the KERP). It is impossible to talk about the fairness of the procedure if it is to implement an unjust (because unclear) substantive law, as this can result in the unpredictability of the court's actions. A long-lasting and uniform practice of the jurisprudential bodies would make it possible to decode the legal

¹ Doktor nauk prawnych, adiunkt w Katedrze Prawa Cywilnego Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Łódzkiego, sędzia orzekający w XXII Wydziale Własności Intelektualnej Sądu Okręgowego w Warszawie. Adres e-mail do kontaktu: kkurosz@wpia.uni.lodz.pl.

norm described in these rulings despite the vagueness of the normative background. If such practice is absent or not uniform without written ethical rules, it is difficult to speak of meeting the predictability condition.

Disciplinary proceedings are repressive in nature. It finds appropriate application of the principle of determinacy of the act (*nullum crimen sine lege certa*).

The deontological norm cannot be arbitrarily vague, as that would consolidate with procedural justice regulations through the risk of arbitrary adjudication.

The purpose of the attorney-at-law avoiding conflicts of interest is to ensure independence and to maintain professional secrecy and loyalty to the client. According to Article 5(4) of the KERP, a client is anyone to whom an attorney-at-law provides legal assistance. A client is not a person for whom a person who is not an attorney-at-law has performed certain activities in the past. The only KERP provision relating to conflicts of interest in connection with activities performed before becoming an attorney-at-law is Article 27.

The conflict of interest, as regulated by Article 26 (disclosure of professional secrecy), Article 28 (prohibition from acting as an attorney or counsel for a client whose interests conflict with those of another client) and Article 29 (prohibition from advising a client whose interests conflict with those of another client) applies both to situations involving the existence of two clients in parallel and to cases where the conflict of interest may arise between a current client and a previous client. Based on the aforementioned regulations, it is not possible to diagnose a conflict of interest in connection with a relationship with a person to whom a non-lawyer has provided legal assistance.

It is impossible to construct, *per analogiam*, a parallel system of norms covering, with its scope (in contrast to Articles 26, 28, 29 of the KERP), also the relationship of the future attorney-at-law with persons who never had the status of a client.

Keywords: disciplinary responsibility, conflict of interest

Słowa kluczowe: odpowiedzialność dyscyplinarna, konflikt interesów

1. Uwagi wprowadzające

Zagadnienie wpływu relacji z osobą, na której rzecz radca prawny wykonywał czynności w okresie poprzedzającym uzyskanie statusu radcy prawnego, mającą sprzeczne interesy z aktualnym klientem, na ocenę możliwości wystąpienia konfliktu interesów w rozumieniu Kodeksu Etyki Radcy Prawnego² nie doczekało się dotychczas odrębnego opracowania w nauce. Literatura przedmiotu dotyczy konfliktu interesów w związku z relacjami nawiązanymi przez radcę prawnego już po uzyskaniu przez niego tego statusu.

Niniejsze opracowanie dotyczy pytania o ewentualną odpowiedzialność dyscyplinarną radcy prawnego w związku z czynnościami podejmowanymi przez niego przed i po uzyskaniu statusu radcy prawnego, jeśli łączne ich wystąpienie jest warunkiem odpowiedzialności za czyn, którego znamiona opisane są w KERP. Warunkiem *sine qua non*

² Uchwała nr 884/XI/2023 Prezydium Krajowej Rady Radców Prawnych z 7 lutego 2023 r. w sprawie ogłoszenia tekstu jednolitego Kodeksu Etyki Radcy Prawnego, <https://kirp.pl/wp-content/uploads/2023/02/kodeks-etyki-radczy-prawnego-i-regulamin-wykonywania-zawodu.pdf>, s. 4 i n. [dostęp: 30 grudnia 2023 r.], dalej: KERP.

każdego konfliktu interesów jest istnienie aktualnych relacji osoby, której postawa jest analizowana, z dwoma różnymi podmiotami, których interesy ze sobą zderzamy. Konflikt interesów może też mieć źródło w poprzedniej relacji radcy prawnego, wpływającej na aktualną więź z obecnym klientem. W tej ostatniej sytuacji konfliktu interesów nie da się sprowadzić do zwartego zjawiska w czasie, aktualnej czynności wykonawczej polegającej na świadczeniu pomocy prawnej lub reprezentowaniu interesów aktualnego klienta. Konflikt jest bowiem związany z relacją przeszłą, która wpływa na aktualną. To otwiera drogę do pytania, czy KERP może znaleźć zastosowanie do sytuacji, w której pierwotnej relacji osoby niebędącej radcą prawnym nie towarzyszyły obowiązki wynikające z zasad etyki zawodu radcy prawnego.

Poza zakresem rozważań pozostaje sprzeczność interesów samego radcy prawnego i klienta (np. na skutek pozostawiania w bliskich stosunkach z przeciwnikiem swojego klienta lub osobą zainteresowaną niekorzystnym dla klienta rozstrzygnięciem sprawy – art. 27 pkt 5 KERP), nawet jeśli u podłoża tej sprzeczności leżą zdarzenia mające miejsce przed uzyskaniem statusu radcy prawnego.

O potrzebie podjęcia zagadnienia analizowanego w artykule (poza brakiem wypowiedzi na ten temat) świadczy również to, że na jego tle ujawniają się podstawowe kwestie związane z deontologią zawodu radcy prawnego i zakresem podmiotowym norm sankcjonowanych. W szczególności chodzi o pytanie, czy mimo normy art. 3 ust. 2 KERP (radca prawny oraz aplikant radcowski nie mogą być pociągnięci do odpowiedzialności dyscyplinarnej za czyn popełniony przed wpisaniem na listę radców prawnych lub listę aplikantów radcowskich), odpowiedzialność dyscyplinarna radcy prawnego może sięgać zdarzeń poprzedzających uzyskanie statusu radcy prawnego (aspekt temporalny). Uproszczeniem, które może prowadzić do nieporozumień, jest zawężanie tej problematyki jedynie do samej czynności wykonawczej, na tle której ów konflikt się ujawnia, to jest świadczenia pomocy prawnej jako radca prawny. Usuwa to z pola widzenia pytanie o to, czy rzeczywiście można mówić o prawnie relewantnym (na tle odpowiedzialności dyscyplinarnej) konflikcie interesów w sytuacji, w której u jego źródła leżą zdarzenia sprzed uzyskania statusu radcy prawnego. Jest to kluczowe zagadnienie dlatego, że KERP jest podstawą obowiązywania norm sankcjonowanych, które mogą być wielozłonowe, obejmując powinność zachowań, wynikającą ze zdarzeń mających miejsce w różnym czasie. Zgodnie z art. 3 ust. 1 KERP radca prawny ponosi odpowiedzialność za naruszenie norm wynikających z KERP. Normy sankcjonowane wynikające z KERP (np. obowiązek lojalności, poufności itp.) od strony podmiotowej dotyczą zatem jedynie radcy prawnego (aplikanta radcowskiego) i w związku z jego obowiązkami radcowskimi poprzednimi lub aktualnymi (wyjątek od tej zasady wynikający z art. 27 pkt 1 i 2 KERP omawiany jest w punkcie 7 artykułu).

Kolejnym zagadnieniem, które ujawnia się na tle omawianej problematyki, jest znaczenie art. 3 ust. 1 KERP w kontekście pytania o ewentualny zakaz analogii w postępowaniu dyscyplinarnym, jeśli okazałoby się, że szczegółowo unormowane w odpowiednich przepisach KERP stany faktyczne nie obejmują analizowanego w artykule konfliktu interesów. To wiąże się również z pytaniem o funkcję KERP, to jest z zagadnieniem, czy jego postanowienia mogą być traktowane jako źródło norm mających nie tylko zabezpieczyć klientów, ogólną prawidłowość funkcjonowania członków samorządu radcowskiego, ale

i również interesy radcy prawnego (funkcja gwarancyjna odpowiedzialności dyscyplinarnej). Mówiąc jeszcze inaczej, KERP jest nie tylko mieczem skierowanym przeciwko radcy, ale również tarczą. Radca prawny nie może ponieść odpowiedzialności, jeżeli działa na podstawie i w zaufaniu do KERP. Ten punkt widzenia przemawia przeciwko stosowaniu analogii w przypadku szczegółowej regulacji.

Problematyka analizowana w niniejszym artykule wiąże się zatem również z pytaniem o konsekwencje szczegółowego uregulowania danego wycinka zagadnienia odpowiedzialności dyscyplinarnej radców prawnych w KERP. W tym wypadku chodzi o pytanie o zakaz analogii w sytuacji, gdy dane zagadnienie jest szczegółowo unormowane (aspekt dyrektywy wykładni i zasad rozumowania).

2. Kontekst konstytucyjny regulacji dyscyplinarnej

Przedstawione powyżej zagadnienia powinny być analizowane przy uwzględnieniu szczególnego charakteru odpowiedzialności dyscyplinarnej, zakotwiczonej w podstawie konstytucyjnej. Zgodnie z art. 17 ust. 1 Konstytucji RP³ „w drodze ustawy można tworzyć samorządy zawodowe, reprezentujące osoby wykonujące zawody zaufania publicznego i sprawujące pieczę nad należyтым wykonywaniem tych zawodów w granicach interesu publicznego i dla jego ochrony”. Z przepisu tego wynika uprawnienie samorządu radców prawnych do ukształtowania zasad odpowiedzialności dyscyplinarnej⁴, w tym norm etycznych, skoro ma sprawować pieczę nad należyтым wykonywaniem zawodu radcy prawnego. Nie jest to jedynie uprawnienie, ale i obowiązek⁵, którego realizacja musi uwzględniać kontekst konstytucyjny, zwłaszcza art. 31 ust. 3 Konstytucji RP, zgodnie z którym ograniczenia wolności i praw jednostki muszą być określone w ustawie. Trafnie jednak zauważa się w literaturze przedmiotu, że reguły tej nie narusza w odniesieniu do odpowiedzialności dyscyplinarnej „pozostawienie możliwości doprecyzowania »niezasadniczych« («niepodstawowych») elementów w aktach podustawowych”⁶. Konsekwencją takiego stanowiska jest jednak uznanie, że akty rangi podustawowej, choć pewne aspekty zachowań radców prawnych mogą doprecyzowywać, to jednak nie powinny pozostawać w sprzeczności z podstawowymi zasadami prawa, które można wywieść zarówno z Konstytucji RP, jak i aktów międzynarodowych. Ten punkt widzenia

3 Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z 2 kwietnia 1997 r. (Dz.U. z 1997 r. nr 78, poz. 483 ze zm.).

4 W. Mojski, *Odpowiedzialność dyscyplinarna radców prawnych. Wybrane aspekty konstytucyjne i międzynarodowe*, „Radca Prawny. Zeszyty Naukowe” 2019, nr 3, s. 26.

5 Odmiennie T. Scheffler, wskazując, że „państwo nie posiada kompetencji do upoważniania samorządu do tworzenia reguł etycznych”, a istnienie „formalnego zbioru takich reguł jest wyłącznie wynikiem woli i potrzeby samorządu zaufania publicznego” – T. Scheffler, [w:] *Ustawa o radcach prawnych. Komentarz*, red. T. Scheffler, Warszawa 2022, Legalis, art. 64, nb 4.

6 W. Mojski, *Odpowiedzialność...*, s. 30 z powołaniem się na: wyrok Trybunału Konstytucyjnego (dalej: TK) z dnia 12 stycznia 2000 r., P 11/98, OTK 2000, nr 1 poz. 3, wyrok TK z dnia 28 czerwca 2000 r., K 34/99, OTK 2005, nr 5, poz. 142 oraz wyrok TK z dnia 20 lutego 2001 r., P 2/00, OTK 2001, nr 2, poz. 32.

daje silne argumenty przemawiające za zasadą oznaczoneści czynu, jak i przeciwko możliwości stosowania analogii.

3. Zasada sprawiedliwości proceduralnej a kontrola konstytucyjna zasad odpowiedzialności dyscyplinarnej

Podstawą uregulowania zasad etycznych w Kodeksie Etyki Radcy Prawnego jest art. 64 ust. 1 u.r.p.⁷ w związku z art. 57 pkt 7 u.r.p. Przepis ten nie daje jednak dowolności organom samorządu radcowskiego w sposobie regulacji zasad materialnoprawnych odpowiedzialności za delikty dyscyplinarne. Choć samorząd ma daleko idącą swobodę w ustalaniu reguł etycznych, którymi się kieruje, i zasad odpowiedzialności dyscyplinarnej, to jednak jest ona ograniczona kontekstem konstytucyjnym i międzynarodowym, szczególnie w zakresie prawa do rzetelnego procesu. Z art. 31 ust. 3 Konstytucji RP, jak i art. 45 ust. 1 Konstytucji RP (prawo do sprawiedliwego rozpatrzenia sprawy – prawo do rzetelnego procesu) należy wywieść powinność takiego uregulowania materialnoprawnych podstaw odpowiedzialności dyscyplinarnej, by ich niedookreśloność nie była zbyt daleko idąca. Przekraczający granice zdrowego rozsądku luz decyzyjny w ustalaniu materialnoprawnych podstaw odpowiedzialności (ustaleniu normy sankcjonowanej) prowadzi do nadmiernej swobody organów orzeczniczych w kształtowaniu materialnoprawnych podstaw odpowiedzialności dyscyplinarnej. Patrząc z tego punktu widzenia, kwestia materialnoprawna (niejasny, rozmyty zakres normy sankcjonowanej) zaczyna wiązać się z zagadnieniem proceduralnym.

Powstaje bowiem pytanie, czy można mówić o sprawiedliwości procedury, jeżeli ma ona realizować niesprawiedliwe (bo niejasne) prawo materialne. Kwestia ta może być zatem ujmowana również w kontekście zasady sprawiedliwości proceduralnej, wywiedzionej z art. 45 ust. 1 Konstytucji RP. Z uwagi na ramy opracowania należy jedynie zasygnalizować elementy składające się na sprawiedliwość proceduralną, a pojawiające się w rozmaitych monografiach na ten temat⁸. Większość z tych elementów jest wspólna dla procedury cywilnej, karnej oraz administracyjnej (i jak można racjonalnie przyjąć również dla dyscyplinarnej), choć oczywiście nasilenie bądź znaczenie poszczególnych elementów jest różne. Chodzi m.in. o: a) możliwość bycia wysłuchanym⁹, b) prawo do osobistego udziału w czynnościach, c) prawo do uzasadnienia decyzji, d) przewidywalność działania sądu¹⁰, e) bezstronność i niezawisłość sędziego, f) podmiotowe traktowanie

⁷ Ustawa z dnia 6 lipca 1982 r. o radcach prawnych (t.j. Dz.U. z 2022 r. poz. 1166, dalej: u.r.p.).

⁸ Por. m.in. P. Wiliński, *Sprawiedliwość proceduralna jako wartość uniwersalna*, [w:] *Proces karny w świetle konstytucji*, P. Wiliński, Warszawa 2011; H. Knysiak-Molczyk, *Uprawnienia strony w postępowaniu administracyjnym*, Kraków 2004, s. 12 (z tym zastrzeżeniem, że autorka na gruncie procedury administracyjnej odwołuje się do pojęcia gwarancji procesowych); M. Walasik, *Analogia w prawie procesowym cywilnym*, Warszawa 2013, s. 147–150; A. Łazarska, *Rzetelny proces cywilny*, Warszawa 2012, s. 99–100.

⁹ Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 2 grudnia 2011 r., III CSK 136/11, LEX nr 1131125, dalej: SN.

¹⁰ Wyrok TK z dnia 9 lutego 2010 r., SK 10/09, OTK-A 2010, nr 2, poz. 10.

uczestników, w tym możliwość ustosunkowania się do twierdzeń strony przeciwnej¹¹, g) zasada równości broni, h) jawność postępowania¹², i) stabilność orzeczeń, j) nakaz podmiotowego i humanitarnego traktowania uczestników postępowania.

W kontekście tematu artykułu szczególnie istotna wydaje się kwestia przewidywalności działań sądu (sądu dyscyplinarnego). Wprawdzie jest ona zakotwiczona w elemencie proceduralnym, ale, jak już zostało to wcześniej zasygnalizowane, z nieprzewidywalnością działań sądu możemy mieć do czynienia wówczas, gdy reguły prawnomaterialne odpowiedzialności dyscyplinarnej byłyby określone tak niejasno i nieprecyzyjnie, że siłą rzeczy umożliwiałyby różne rozstrzygnięcia. Może się oczywiście zdarzyć tak, że pomimo niejasności regulacji długotrwała i jednolita praktyka organów orzeczniczych pozwoliłaby na odkodowanie normy prawnej, opisywanej w tych orzeczeniach, mimo niejasności podłoża normatywnego. Jeżeli takiej praktyki brak albo nie jest ona jednolita, to trudno jednak mówić o spełnieniu warunku przewidywalności.

Nie ulega również wątpliwości, że przepisy regulujące postępowanie dyscyplinarne oraz materialną podstawę odpowiedzialności (normy etyczne) podlegają kontroli konstytucyjnej¹³. Jest ona dokonywana w ramach procesu, w którym uwzględnia się normę ustawową będącą podstawą możliwości wystąpienia odpowiedzialności dyscyplinarnej i związaną z nią normę etyczną. Jak wskazał TK w postanowieniu z dnia 7 października 1992 r.¹⁴, przedmiotem kontroli konstytucyjnej nie może być sama w sobie norma etyczna, lecz jedynie norma prawna, którą norma etyczna dookreśla¹⁵. W orzeczeniu tym uznano za sprzeczny z art. 31 ust. 3, art. 17 ust. 1 i art. 54 ust. 1 Konstytucji RP Kodeks etyki lekarskiej w zakresie, w jakim zakazuje zgodnych z prawdą i uzasadnionych ochroną interesu publicznego wypowiedzi publicznych na temat działalności zawodowej innego lekarza. Rozstrzygnięcie oparto na diagnozie o naruszeniu konstytucyjnych reguł materialnoprawnych dotyczących swobody wypowiedzi.

Jak zatem widać, art. 17 ust. 1 Konstytucji RP jest źródłem obowiązku takiego uregulowania swoich wewnętrznych spraw przez określony samorząd, by nie zostały naruszone podstawowe prawa i wolności obywatelskie (kwestia materialnoprawna).

Nieprecyzyjność, zbyt daleko idący luz decyzyjny to kolejny przedmiot konstytucyjnej kontroli regulacji samorządowych. Zgodnie ze stanowiskiem TK wyrażonym w wyroku z dnia 18 lutego 2004 r. norma prawna dotycząca funkcjonowania samorządu może

11 Wyrok SN z dnia 21 stycznia 2005 r., I CK 4/05, LEX nr 602661.

12 E. Gapska, *Czynności decyzyjne sądów w postępowaniu cywilnym*, Warszawa 2010, s. 18.

13 T. Scheffler kwestionuje jednak uprawnienie Trybunału Konstytucyjnego do takiej kontroli, wskazując, że od 2008 r. pojawiła się w jego orzecznictwie „niepoprawna tendencja rozumienia relacji zachodzących między normami deontologicznymi a normami prawnymi” – T. Scheffler, [w:] *Kodeks Etyki Radcy Prawnego. Komentarz*, red. T. Scheffler, Warszawa 2023, s. 11.

14 Postanowienie TK z dnia 7 października 1992 r., U 1/92, OTK 1992, nr 2, poz. 38. Postanowienie to zachowuje swoją aktualność pod rządami Konstytucji RP z 1997 r. – wyrok TK z dnia 23 kwietnia 2008 r., SK 16/07, OTK-A 2008, nr 3, poz. 45.

15 Na funkcje normy deontologicznej w postaci dookreślenia normy prawnej zwraca również uwagę B. Sołtys, *Wynagrodzenie według stawek godzinowych – wytyczne dla radców prawnych świadczących pomoc prawną konsumentom na kanwie wyroku Trybunału Sprawiedliwości z dnia 12 stycznia 2023 r. (C-395/21)*, „Radca Prawny. Zeszyty Naukowe” 2023, nr 2, s. 84.

zostać zakwestionowana właśnie z powodu swej nieprecyzyjności¹⁶. Stanowisko TK zaprezentowane w wyroku z dnia 18 lutego 2004 r. ma szerszy wydźwięk i nie dotyczy jedynie kwestii dostępu do zawodu prawniczego. Wywieść można z niego ogólną regułę, zgodnie z którą norma przyjmowana przez samorząd nie może być dowolnie nieprecyzyjna. To bowiem mogłoby prowadzić do dowolności w orzekaniu i przez to naruszać sprawiedliwość proceduralną. Zasada ta znajduje zastosowanie w odniesieniu do wszystkich typów postępowań. Regułę przyjętą przez TK należy zatem rozciągnąć również na powinność takiego opisywania zasad etycznych przez samorząd, z których naruszeniem wiąże się odpowiedzialność dyscyplinarna, by były one w wystarczającym stopniu zrozumiałe dla adresatów. Powinność czytelności reguł wynika również z konsekwencji ich nieprzestrzegania. W literaturze wskazuje się, że stopień surowości postępowania dyscyplinarnego, włącznie z możliwością usunięcia z zawodu, powinien korespondować „ze sposobem unormowania w sposób zapewniający radcy prawnemu przestrzeganie jego praw”¹⁷. Podstawowym prawem każdej jednostki jest zakaz stosowania wobec niej środków z elementem penalnym za zachowania, które nie są zakazane lub co do których można rozsądnie przyjąć (ze względu na treść regulacji), że nie są zakazane.

Kontekst sprawiedliwości proceduralnej, uwzględniającej pewne elementy prawnomaterialne, wydaje się również istotny w aspekcie prawa międzynarodowego. Do postępowania dyscyplinarnego radców prawnych znajduje zastosowanie Konwencja o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności¹⁸. Europejski Trybunał Praw Człowieka w Strasburgu uznał w wyroku z dnia 23 czerwca 1981 r.¹⁹, że sąd w rozumieniu art. 6 konwencji obejmuje również organy odpowiedzialności dyscyplinarnej samorządów zawodowych²⁰. W grę mogą również wchodzić materialnoprawne postanowienia konwencji, w szczególności kwestia wolności wypowiedzi. Prawo do sądu dyscyplinarnego obejmuje prawo dostępu do sądu oraz prawo do rzetelnego procesu (zasada *fair trial*), rozumianego zgodnie ze standardami przyjętymi w prawie międzynarodowym i europejskim²¹. Jak już zostało wskazane, zasada sprawiedliwości proceduralnej powinna być wiązana z aspektem materialnoprawnym oznaczoności czynu (kontekst ryzyka dowolności działań organów orzeczniczych).

16 Tak TK w wyroku z dnia 18 lutego 2004 r., P 21/02, OTK-A 2004, nr 2, poz. 9, który nie dotyczył odpowiedzialności dyscyplinarnej, lecz niewskazania ustawowych przesłanek dla ustalania maksymalnej liczby aplikantów adwokackich i w nieco odmiennym zakresie również samorządu radców prawnych, wskazał, że „brak sprecyzowania kryteriów i tym samym dopuszczenie dowolności w doborze wartości, którym zostały przyporządkowane, nie odpowiada rygorom określonym w art. 17 ust. 1, dotyczącym granic i kryteriów sprawowania »pieczy nad należyтым wykonywaniem zawodów« zaufania publicznego”.

17 S. Pilipiec, *Prawo do sądu w sprawach dyscyplinarnych radców prawnych*, „Studia Iuridica Lublinensia” 2016, nr 3, s. 751. Wypowiedź ta dotyczyła procedury, ale można ją odnieść również do kwestii, w których zbiegają się problem proceduralny i materialnoprawny.

18 Konwencja o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności sporządzona w Rzymie dnia 4 listopada 1950 r. (Dz.U. z 1993 r. nr 61, poz. 284).

19 Wyrok ETPC z dnia 23 czerwca 1981 r., skargi 6878/75; 7238/75, *Le Compte, Van Leuven De Meyere v. Belgia*.

20 Szerzej K. Łuniewska, *Odpowiedzialność dyscyplinarna radców prawnych i aplikantów radcowskich w obliczu zasad rzetelnego procesu*, „Białostockie Studia Prawnicze” 2017, nr 1, s. 65.

21 S. Pilipiec, *Prawo...*, s. 758; M. Żak, *Prawo do sądu jako element zasady dobrego rządzenia w świetle orzecznictwa z zakresu praw człowieka*, „Palestra” 2020, nr 2, s. 77.

4. Represyjny charakter postępowania dyscyplinarnego a zasada oznaczoneści czynu

W uwagach wstępnych wskazano, że normy deontologiczne podyktowane są nie tylko interesem klienta, ale i radców prawnych, pełniąc dodatkowo funkcję gwarancyjną. Radca prawny powinien przestrzegać zasad etycznych. Jednocześnie przestrzeganie tych zasad w oparciu o tekst KERP powinno zwalniać radcę prawnego z odpowiedzialności. Niedookreśloność, nieprecyzyjność regulacji może być przedmiotem kontroli konstytucyjnej (TK) i międzynarodowej (ETPC).

Zasady odpowiedzialności karnej i dyscyplinarnej stanowią zatem dla przedstawicieli zawodów prawniczych nie tylko miecz skierowany przeciwko nim (w interesie klienta²²), ale i tarczę. Normy deontologiczne pełnią bowiem funkcję również gwarancyjną, to jest mają dawać radcy prawnemu gwarancję bezpieczeństwa, że jeżeli zachował się tak, jak wynika to z przyjętych norm, których źródłem są opublikowane przepisy, to nie poniesie odpowiedzialności²³. Bezpieczeństwo prawne, obejmujące powinność wprowadzenia takiej regulacji, z której osoby zainteresowane są w stanie wywieść, czego prawo od nich oczekuje, jest jedną z najważniejszych wartości prawa²⁴. Normy deontologiczne zezwalają zatem radcy prawnemu na uniknięcie odpowiedzialności w razie zachowania zgodnego z publikowanym tekstem reguł deontologicznych. Element gwarancyjny podyktowany jest również interesem klienta. Im bardziej czytelne reguły podstaw odpowiedzialności dyscyplinarnej, tym większa pewność klienta odnośnie do rozeznania praw i obowiązków radcy prawnego w relacji z nim.

Powstaje jednak pytanie, jak pogodzić zaprezentowane powyżej stanowisko z poglądem dotyczącym odpowiedzialności dyscyplinarnej radców prawnych, zgodnie z którym „katalog czynów jest otwarty, obejmuje niezwykle szeroki zakres wszystkich zawinionych czynów godzących w dobro i godność zawodu, skutkujących jego nienależytym wykonywaniem”²⁵.

Nie ulega wątpliwości, że nie jest możliwe szczegółowe skatalogowanie wszystkich zachowań, które mieszczą się w zakresie wyznaczonym przez art. 64 ust. 1 u.r.p. Zgodnie z treścią przepisu radca prawny i aplikant radcowski podlegają odpowiedzialności dyscyplinarnej za czyny polegające na: postępowaniu sprzecznym z prawem, z zasadami etyki

22 E. Kwiatkowska-Fałęcka wskazuje, że „surowe zasady odpowiedzialności dyscyplinarnej [...] mają na celu przede wszystkim dobro klienta” – E. Kwiatkowska-Fałęcka, *Wykonywanie zawodu radcy prawnego na podstawie ustawy z 6 lipca 1982 roku o radcach prawnych*, [w:] *Etyka zawodów prawniczych. Etyka prawnicza*, red. H. Izdebski, P. Skuczyński, Warszawa 2006, s. 277. Dobro klienta nie jest jednak wyłącznym przedmiotem ochrony – na co wskazuje zresztą sama autorka.

23 Trafnie zauważa P. Skuczyński, że prawo dyscyplinarne pełni również funkcję gwarancyjną, wzmacniając niezależność w wykonywaniu obowiązków – P. Skuczyński, *Nierepresyjne funkcje odpowiedzialności dyscyplinarnej a model postępowania w sprawach dyscyplinarnych*, „Przegląd Legislacyjny” 2017, nr 3, s. 37.

24 W. Kulesza stwierdza, że „bezpieczeństwo prawne, jako przymiot każdego aktu prawa pozytywnego, wynikający z tego, że jest prawo pozytywne, zajmuje miejsce pomiędzy celowością prawa a jego sprawiedliwością”. W. Kulesza, *Crimen laesae iustitiae. Odpowiedzialność karna sędziów i prokuratorów za zbrodnie sądowe według prawa norwiderskiego, niemieckiego i polskiego*, Łódź 2013, s. 81.

25 K. Łuniewska, *Odpowiedzialność...*, s. 58.

radcy prawnego lub godnością zawodu oraz niespełnieniu obowiązku zawarcia umowy ubezpieczenia od odpowiedzialności cywilnej.

Uważam też za trafny, ale wymagający rozwinięcia pogląd Tomasza Schefflera, że skoro normy etyczne są autonomiczne w stosunku do norm prawnych²⁶, to brak ich spisania przez samorząd radców prawnych nie mógłby prowadzić do braku odpowiedzialności dyscyplinarnej²⁷, gdyż i tak podstawą odpowiedzialności byłby wówczas art. 64 ust. 1 u.r.p. Stanowisko to jest zasadne w odniesieniu do tych zachowań, które naruszają oczywiste zasady etyki (np. celowe wprowadzanie w błąd klienta odnośnie do przysługujących środków zaskarżenia). Wątpliwości budzi jednak rozciągnięcie go na przypadki niejednoznaczne.

Nie uważam bowiem, w przeciwieństwie do powołanego autora, by trafny był pogląd o braku obowiązku samorządu radcowskiego spisania przynajmniej części zasad etycznych, których naruszenie stanowi podstawę odpowiedzialności dyscyplinarnej w związku z art. 64 ust. 1 u.r.p. Jeśli bowiem uwzględnić kontekst konstytucyjny i międzynarodowy, a w szczególności zasady sprawiedliwości proceduralnej, jak również biorąc pod uwagę funkcje gwarancyjne zasad etyki radcowskiej, to wydaje się racjonalne stwierdzenie, że w odniesieniu do czynów nieoczywistych konieczne jest ich sprecyzowanie w KERP. Wniosek taki wynika z art. 17 ust. 1 Konstytucji RP i powołanego w pkt 3 niniejszego opracowania wyroku Trybunału Konstytucyjnego z dnia 18 lutego 2004 r.²⁸ Samorząd zawodowy jest bowiem ograniczony w sprawowaniu pieczy nad należyтым wykonywaniem zawodu poprzez interes publiczny, wyznaczający granice dopuszczalnych działań samorządu, ale i wyznaczający pozytywny aspekt działania – skoro zgodnie z art. 17 ust. 1 Konstytucji RP piecza nad wykonywaniem zawodu radcy prawnego ma następować dla ochrony interesu publicznego. Oparcie całości odpowiedzialności dyscyplinarnej jedynie na klauzuli generalnej naruszałoby te zasady ze względu na ryzyko dowolności. Wydaje się zresztą, że choć nie wprost, takie ryzyko antycypowano w powołanym stanowisku Tomasza Schefflera, skoro autor wskazuje, że w sytuacji braku spisanych norm ich ustalenie spoczywałoby na organach dyscyplinarnych samorządu (rzecznikach dyscyplinarnych i sądach dyscyplinarnych)²⁹. Przyznać należy, że w wypadku utrwałonej i powszechnej praktyki (na co wskazywano w pkt 3 niniejszego opracowania) możliwe byłoby odkodowanie normy prawnej, opisywanej w tych orzeczeniach (normy etycznej powiązanej z normą prawną sankcjonującą), mimo niejasności podłoża normatywnego. Jeżeli takiej praktyki brak albo nie jest ona jednolita, to taki sposób uchylecia niejednoznaczności nie byłby możliwy.

Dostrzegając problem niedookreśloności czynów, samorząd radców prawnych bardzo szczegółowo opisuje w KERP niektóre zachowania sprzeczne z zasadami etyki radcy prawnego. Jest to działanie prawidłowe, albowiem uwzględnia charakter odpowiedzialności dyscyplinarnej. Pomimo sporu w doktrynie na temat tego, czy jest ona zbliżona do

26 Z powołaniem się na uchwałę TK z dnia 17 marca 1993 r., W 16/92, OTK 1993/1/16 oraz wyrok SN z dnia 8 czerwca 2017 r., SDI 18/17, LEX nr 2321937.

27 T. Scheffler, [w:] *Ustawa...*, Legalis, art. 64, nb 4.

28 Przypis 14.

29 T. Scheffler, [w:] *Ustawa...*, art. 64, nb 4.

odpowiedzialności karnej, czy też różni się od niej³⁰, nie ulega wątpliwości, że ma ona represyjny charakter³¹. Rozstrzygnięcie sporu na temat charakteru odpowiedzialności dyscyplinarnej nie jest konieczne w kontekście niniejszego artykułu. Nie budzi bowiem wątpliwości (niezależnie od przyjętego stanowiska na temat relacji prawa dyscyplinarного do prawa karnego) konieczność stosowania do odpowiedzialności dyscyplinarnej podstawowych zasad i norm prawa karnego materialnego i procesowego. Podstawą normatywną takiego poglądu jest odesłanie zawarte w art. 74¹ u.r.p. do odpowiedniego stosowania przepisów Kodeksu postępowania karnego oraz rozdziałów I–III Kodeksu karnego (normujących zasady odpowiedzialności karnej). Wymienienie wszystkich zasad, których zastosowanie jest konieczne, wykraczałoby poza ramy niniejszego opracowania³². Należy jednak wskazać, że jeszcze na tle stanu prawnego, w którym art. 74¹ u.r.p. odsyłał jedynie do odpowiedniego stosowania przepisów Kodeksu postępowania karnego³³, zastosowanie znajdowała reguła przyjęta w wyroku Sądu Najwyższego z dnia 5 listopada 2003 r.³⁴ W powołanym wyroku stwierdzono, że w postępowaniu dyscyplinarnym, w którym odpowiednie zastosowanie znajduje art. 2 § 1 pkt 1 k.p.k., to jest zasada trafnej reakcji, konieczne jest respektowanie naczelnych reguł prawa karnego materialnego na zasadzie *analogii iuris*. Sąd Najwyższy wskazał, że chodzi m.in. o zasadę winy, reguły określającej czas popełnienia czynu zabronionego, formy czynu, okoliczności wyłączające odpowiedzialność. Sąd Najwyższy jest zatem zdania, że w toku postępowania dyscyplinarnego należy sięgać – na zasadzie *analogii iuris* – do rozwiązań przewidzianych w Kodeksie karnym w zakresie podstawowych norm gwarancyjnych.

5. Zakaz analogii

Pozostaje do rozważenia, jaki jest zakres zastosowania podstawowej reguły prawa karnego materialnego, to jest *nullum crimen sine lege certa*, w sytuacji, w której w postępowaniu dyscyplinarnym wpisana jest do pewnego stopnia niejednoznaczność znamion czynów.

30 Większość wypowiedzi wskazuje, że odpowiedzialność dyscyplinarna, aczkolwiek w niektórych aspektach podobna do odpowiedzialności karnej, różni się od niej na tyle, że nie może być zaliczona do szeroko rozumianego prawa karnego. Zamiast wielu zob. R. Giętkowski, *Odpowiedzialność dyscyplinarna w prawie polskim*, Gdańsk 2013, s. 89–129.

31 G. Dźwigala, [w:] *Kodeks...*, red. T. Scheffler, s. 64.

32 Należy wskazać jednak chociażby na zasadę domniemania niewinności czy prawa do obrony – wyroki TK z: dnia 19 marca 2007 r., K 47/05, OTK ZU nr 3/A/2007, poz. 27 oraz z dnia 1 grudnia 2009 r., K 4/08, OTK ZU nr 11/A/2009, poz. 162.

33 Odwołanie do rozdziałów I–III Kodeksu karnego nastąpiło z dniem 25 grudnia 2014 r. – ustawa z dnia 7 listopada 2014 r. o zmianie ustawy – Prawo o adwokaturze oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2014 r. poz. 1778).

34 Wyrok SN z dnia 5 listopada 2003 r., SNO 67/03, LEX nr 471880. Wyrok ten dotyczył odpowiedzialności dyscyplinarnej sędziów, ale był również w pełni aktualny na tle innych rodzajów odpowiedzialności dyscyplinarnej. Wyrok ten powoływany jest w literaturze przedmiotu dotyczącej odpowiedzialności dyscyplinarnej radców prawnych – K. Dudka, *Stosowanie przepisów kodeksu postępowania karnego w postępowaniach dyscyplinarnych uregulowanych w prawie o adwokaturze oraz ustawie o radcach prawnych*, „Prawo w Działaniu. Sprawy Karne” 2014, nr 18, s. 49.

W niniejszym punkcie przedstawiono już argumenty przeciwko pogładowi, że w postępowaniu dyscyplinarnym nie jest konieczne uregulowanie konkretnych czynów naruszających konkretne zasady etyki i że nie jest możliwe stosowanie zasady oznaczoności czynów, za które można ponieść odpowiedzialność³⁵. Na pewno bowiem można rozsądnie przyjąć, że norma deontologiczna nie może być dowolnie nieprecyzyjna. Wskazywano już na to w punkcie 3 niniejszego opracowania. Kolidowałyby to z regułami sprawiedliwości proceduralnej poprzez ryzyko dowolności w orzekaniu. Z drugiej strony należy zaakceptować fakt, że zasada ustawowej określoności, charakterystyczna dla prawa karnego, ma ograniczone znaczenie w postępowaniu dyscyplinarnym ze względu na brak zamkniętego katalogu przewinień dyscyplinarnych³⁶. Wyznaczenie prawidłowego punktu równowagi między tymi dwiema granicami (całkowita niejednoznaczność i pełna jednoznaczność) wymaga uwzględnienia konieczności odpowiedniego stosowania podstawowych reguł prawa karnego.

Przepisy prawa karnego materialnego muszą podlegać w postępowaniu dyscyplinarnym odpowiedniemu stosowaniu, polegającemu na: a) stosowaniu wprost, b) stosowaniu z odpowiednimi modyfikacjami lub c) odmowie ich zastosowania ze względu na określone różnice), przy zachowaniu szczególnej ostrożności³⁷. Odpowiednie zastosowanie zasady oznaczoności polega na przyjęciu kilku założeń. Po pierwsze, zasadą powinno być regulowanie, a nie nieregulowanie określonej zasady etycznej i opisu czynów, które mogą ją naruszać. Po drugie, im większy zakres internalizacji określonej zasady w środowisku zawodowym objętym odpowiedzialnością dyscyplinarną, tym mniejsza powinność uregulowania określonej zasady. Po trzecie, im bardziej niejednoznaczna norma deontologiczna, zwłaszcza taka, która jest wynikiem ścierania się innych norm deontologicznych, tym większa powinność jej opisania w KERP.

Dopiero po przedstawieniu tych założeń należy odnieść się do kwestii zakazu analogii w prawie dyscyplinarnym. Jak wiadomo, należy on do podstawowych zasad prawa karnego. Nie koliduje jednak z nią odpowiedzialność dyscyplinarna za naruszenie zasad etyki radcy prawnego w sytuacji braku normy „spisanej” w KERP, w sytuacji oczywistości istnienia takiej normy (brak naruszenia odpowiednio zastosowanej zasady oznaczoności) i zakresu jej zastosowania i przy przyjęciu podstawy odpowiedzialności w przepisie mającym charakter klauzuli generalnej. Naruszałoby jednak zakaz analogii rozciągnięcie odpowiedzialności na zachowania nieobjęte przepisem szczegółowo regulującym dany wycinek zagadnienia i to z dwóch powodów. Po pierwsze, ze względu na merytoryczną regułę kolizyjną *lex specialis derogat legi generali*. Zgodnie z nią normę o większym stopniu szczegółowości (np. wywiedzioną z konkretnego przepisu KERP, który nie nosi znamienia normy generalnej) należy stosować przed normą ogólniejszą (ogólnie określonym zakazem naruszania norm etycznych). Jeżeli dany czyn pozostaje blisko zakresu zastosowania przepisu szczególnego (wypełnia niektóre albo prawie wszystkie znamiona), nie wchodząc jednak w całości w jego obszar, to nie można

35 Tak uważa T. Scheffler, [w:] *Ustawa...*, art. 64, nb 4.

36 P. Przybysz, *Prawo do sądu w sprawach dyscyplinarnych*, „Państwo i Prawo” 1998, z. 8, s. 68; K. Łuniewska, *Odpowiedzialność...*, s. 60.

37 M.in. wyrok SN z dnia 5 listopada 2003 r., SNO 67/03, LEX nr 471880.

w stosunku do niego zastosować klauzuli generalnej. Z zakresu zastosowania klauzuli generalnej wyjęty jest bowiem określony wycinek (*lex specialis*), który pokrywa się w części z czynem podobnym, lecz nie identycznym. Po drugie, przyjmowanie analogii w odniesieniu do regulacji szczególnej jest nieprawidłowe ze względu na funkcję gwarancyjną spisanego zbioru zasad etyki – KERP. Jeżeli bowiem dane zagadnienie jest szczegółowo opisane, to każdy radca prawny ma prawo działać w zaufaniu do owej regulacji (pod warunkiem jej szczególności) i uznawać, że zachowania podobne, a nieobjęte przepisem szczególnym, nie stanowią deliktu dyscyplinarnego.

Przedstawione powyżej doktrynalne uzasadnienie zakazu stosowania analogii w przypadku przepisów szczegółowo regulujących dane zagadnienie pozostaje w zgodności ze stanowiskiem Sądu Najwyższego wyrażonym w wyroku z dnia 17 listopada 2015 r.³⁸ Przyjęto w nim, że represyjny charakter przepisów warunkujących odpowiedzialność dyscyplinarną radcy prawnego skutkuje tym, że nie wolno ich wyklądać rozszerzająco, a nadto zabronione jest również rozumowanie *per analogiam*. Jego zastosowanie prowadziłoby bowiem do odpowiedzialności dyscyplinarnej radcy prawnego za czyn nierealizujący wprost znamion przewinienia dyscyplinarnego.

6. Zakres podmiotowy i przedmiotowy regulacji konfliktu interesów w KERP

Zgodnie z art. 10 ust. 1 KERP celem obowiązku unikania konfliktu interesów przez radców prawnych³⁹ jest zapewnienie niezależności⁴⁰ oraz dochowanie tajemnicy zawodowej i lojalności wobec klienta. W literaturze wskazuje się, że te trzy elementy składają się na istotę zawodu radcy prawnego i stanowią jego cechy konstytutywne, bez których nie mógłby być on wykonywany⁴¹. Łącznie umożliwiają istnienie relacji między radcą prawnym a klientem opartej na zaufaniu. Klientem jest zgodnie z art. 5 pkt 4 KERP „każdy, na rzecz którego radca prawny świadczy pomoc prawną”. W piśmiennictwie podkreśla się, że nie ma znaczenia forma, w jakiej radca prawny wykonuje zawód, działając na rzecz klienta⁴². Przepis art. 5 pkt 4 KERP wymaga zatem, aby świadczenie pomocy prawnej następowało przez radcę prawnego, to bowiem kreuje szczególny typ relacji między nim a klientem. Ze względu na fakt, że art. 5 zawiera słowniczek terminów wykorzystywanych w KERP, nie jest możliwe nadawanie na tle KERP zdefiniowanym w art. 5 terminom innego znaczenia. Definicja legalna (w kontekście etycznym) traciłaby wówczas swój sens. Klientem nie jest zatem osoba, na której rzecz w przeszłości osoba niebędąca radcą prawnym dokonywała określonych czynności. Ilekroć KERP stanowi o określonych

38 Wyrok SN z dnia 17 listopada 2015 r., SDI 49/15, LEX nr 1918834. Tak samo J. Zaleśny, *Odpowiedzialność dyscyplinarna radców prawnych*, Warszawa 2022, s. 25.

39 Oczywiście jest, że przepis ten odnosi się również do aplikantów radcowskich.

40 Niezależności w wykonywaniu zawodu radcy prawnego.

41 A. Woroniecka, [w:] *Kodeks Etyki Radcy Prawnego. Komentarz*, red. T. Scheffler, Warszawa 2023, s. 102.

42 T. Jaroszyński, [w:] T. Jaroszyński, A. Sękowska, P. Skuczynski, *Kodeks etyki radcy prawnego. Komentarz*, Warszawa 2016, s. 43.

obowiązkach radcy prawnego wobec klienta, to ich sankcjonowanie następuje właśnie dlatego, że radca prawny narusza szczególny typ relacji z klientem, a nie jakikolwiek typ relacji niebędący swoisty dla radcy prawnego.

Artykuł 10 KERP pełni jeszcze jedną funkcję, związaną z opisaniem przyczyny aksjologicznej, dla której ustanawiany jest obowiązek powstrzymywania się od działań prowadzących do konfliktu interesów⁴³. Na skutek nowelizacji KERP z dnia 8 lipca 2022 r.⁴⁴ dodano do jego treści ust. 2, zgodnie z którym konflikt interesów występuje w przypadkach, o których mowa w art. 26–30. Wydaje się, że jest to istotna zmiana odzwierciedlająca dążenie regulatora etycznego do osiągnięcia dwóch celów. Po pierwsze, podkreślenia, że art. 10 ust. 1 KERP nie może stanowić samodzielnej podstawy odpowiedzialności⁴⁵, a po drugie przesądzenia, że regulacja dotycząca konfliktu interesów, zawarta w art. 26–30 KERP, jest kompletna i nie może być poddana wykładni rozszerzającej, a w szczególności nie jest możliwe zastosowanie rozumowania *per analogiam* dla przyjęcia odpowiedzialności dyscyplinarnej za zachowania nieobjęte normami art. 26–30. Jest tak, gdyż obowiązek unikania konfliktu interesów dotyczy radcy prawnego w związku ze szczególnym typem relacji radcy prawnego z klientem – aktualnym lub byłym. Przyjęcie odpowiedzialności dyscyplinarnej za czyny podobne do tych, które są regulowane w art. 26–30 KERP, naruszałoby zakaz analogii, a zatem podstawową normę charakterystyczną dla represyjnej odpowiedzialności o charakterze publicznoprawnym.

Zawężenie konfliktu interesów do sytuacji opisanych w art. 26–30 KERP ma zatem na celu zachowanie zasady oznaczoności czynu w tej trudno uchwytej materii, poprzez uszczegółowienie zachowań, które naruszają jedną z przyczyn ustanowienia zakazu: niezależność, tajemnicę zawodową lub lojalność wobec klienta. Tylko w jednym wypadku, związanym z zasadą niezależności, KERP nakazuje uwzględnienie zachowań radcy prawnego sprzed uzyskania przez niego owego statusu (art. 27 pkt 1 i 2 KERP), omówionym w kolejnym punkcie niniejszego opracowania.

7. Konflikt interesów związany z czynnościami przed uzyskaniem statusu radcy prawnego – ryzyko naruszenia niezależności

Jedynym przepisem KERP odnoszącym się do konfliktu interesów w związku z czynnościami dokonywanymi przed uzyskaniem statusu radcy prawnego/aplikanta radcowskiego (w analizowanym w artykule zakresie) jest art. 27. Kwestii analizowanych w artykule dotyczy art. 27 pkt 1 i 2 KERP. Zgodnie z art. 27 pkt 1 KERP radca prawny nie może udzielić pomocy prawnej, jeżeli brał udział w sprawie jako przedstawiciel organów

⁴³ T. Jaroszyński wskazuje, że art. 10 KERP (obecnie art. 10 ust. 1 KERP) pełni funkcję wskazówki interpretacyjnej w ramach wykładni przepisów odnoszących się do unikania przez radcę prawnego konfliktu interesów – T. Jaroszyński, [w:] T. Jaroszyński, A. Sękowska, P. Skuczyński, *Kodeks...*, s. 71.

⁴⁴ Par. 1 pkt 1 uchwały nr 1/2022 Nadzwyczajnego Krajowego Zjazdu Radców Prawnych z dnia 8 lipca 2022 r. w sprawie zmiany Kodeksu Etyki Radcy Prawnego, który wszedł w życie 1 stycznia 2023 r.

⁴⁵ A. Woroniecka, [w:] *Kodeks...*, red. T. Scheffler, s. 102.

władzy publicznej lub osoba pełniąca funkcję publiczną albo jako arbiter, mediator lub biegły. Zgodnie zaś z art. 27 pkt 2 KERP radca prawny nie może udzielać pomocy prawnej, jeżeli zeznawał uprzednio jako świadek w sprawie o okolicznościach sprawy.

Sens wymienionych powyżej punktów art. 27 KERP jest zbliżony, choć nie identyczny. W przypadku art. 27 pkt 1 KERP przyczyną nakazu jest ryzyko utraty niezależności w związku z kwalifikowanym wyrobieniem sobie poglądu na sprawę, w okresie poprzedzającym uzyskanie statusu radcy prawnego. W przypadku, którego dotyczy art. 27 pkt 2 KERP, to jest złożenia zeznań w charakterze świadka, chodzi o zakaz świadczenia pomocy prawnej w sprawie, na którą uprzednio radca prawny miał wpływ⁴⁶. Z art. 27 pkt 2 KERP wynika zakaz występowania w tej samej sprawie w dwóch odmiennych rolach, z których każda mogłaby prowadzić do odmiennej oceny faktycznej sprawy. Bezpośrednim przedmiotem ochrony jest w tym wypadku również prawidłowość działania radcy prawnego i jego niezależność, przy czym w tym wypadku chodzi o niezależność w zakresie oceny i opisu stanu faktycznego. Mogłaby być ona naruszona ze względu na odmienne obowiązki świadka i radcy prawnego w zakresie opisu rzeczywistości.

Uzasadnienie stanowiska, zgodnie z którym w dwóch opisywanych sytuacjach obowiązuje nakaz powstrzymania się od świadczenia pomocy prawnej, w związku ze zdarzeniami mającymi miejsce przed uzyskaniem statusu radcy prawnego, jest następujące.

W przypadku art. 27 pkt 1 KERP konflikt interesów zawężony jest do sytuacji, w której radca prawny uprzednio działał, w wyczerpująco opisanym charakterze, „w sprawie”, w której może dojść do konfliktu interesów, i nie obejmuje swym zakresem innych zachowań. Przepis ten jest wyjątkowy, albowiem w żadnej innej części KERP nie znajdziemy postanowienia, które wiązałyby konflikt interesów z zachowaniami mającymi miejsce przed uzyskaniem statusu radcy prawnego (z wyjątkiem art. 27 pkt 2 KERP oraz przypadków związanych z sytuacją osobistą radcy prawnego).

Zakaz udzielania pomocy prawnej, wynikający z art. 27 pkt 1 KERP, powiązany jest ze sprawą, dlatego poprzedni pracodawca i aktualny klient mogą być tym samym podmiotem albo mogą być to różne osoby. Jest to bez znaczenia, albowiem ryzyko konfliktu interesów dotyczy związku ze sprawą, a nie klientem. W każdej z tych sytuacji KERP zakazuje radcy prawnemu udzielania pomocy prawnej nie dlatego, że mogłoby to naruszać tajemnicę zawodową lub lojalność wobec aktualnego klienta, ale ze względu na ryzyko utraty niezależności w wykonywaniu zawodu radcy prawnego. Jest ono rozumiane jako ryzyko „utrąty bezstronnego osądu i potencjalnego utwierdzenia się w [...] ocenie stanu faktycznego, dokonanej w sprawie uprzednio. Trudno byłoby w takiej sytuacji, zwłaszcza w przypadku dostrzeżenia wcześniejszego błędu, przykładowo na skutek poszerzenia wiedzy, dokonać obiektywnej i rzetelnej oceny sprawy, bowiem wiązałyby się to ze wskazaniem własnych błędów lub zaniechań”⁴⁷. Przytoczone uzasadnienie stanowiska Komisji Etyki i Wykonywania Zawodu Krajowej Izby Radców Prawnych jest trafne, ale wymaga uzupełnienia. Przepis art. 27 pkt 1 KERP podyktowany jest tym, że ryzyko utraty

⁴⁶ P. Skuczyński, [w:] T. Jaroszyński, A. Sękowska, P. Skuczyński, *Kodeks...*, s. 134.

⁴⁷ Stanowisko Komisji Etyki i Wykonywania Zawodu Krajowej Izby Radców Prawnych (dalej jako KEiWZ) z dnia 22 stycznia 2018 r., <https://kirp.pl/wp-content/uploads/2018/11/sk-22.01.2018-jk.pdf> [dostęp: 23 grudnia 2023 r.].

niezależności w postaci ryzyka wierności dotychczasowym poglądom jest sankcjonowane jedynie wówczas, gdy poprzednie stanowisko zostało wyrażone w szczególnym kontekście „urzędowym”. Chodzi zatem o związenie nie tyle tym, że wcześniej wyrażono określone stanowisko, ale tym, że stanowisko to wyrażono w związku z działaniem jako przedstawiciel organów władzy publicznej lub osoba pełniąca funkcję publiczną albo jako arbiter, mediator lub biegły. To właśnie kryterium owej szczególnej „urzędowości” zwiększa na tyle ryzyko pozostania w zgodności z dotychczasowym stanowiskiem, że konieczne jest zaprzestanie dalszych działań w sprawie.

Poza zakresem art. 27 pkt 1 KERP pozostają zatem sytuacje, w których ryzyko niezasadnej „wierności” dotychczasowym przekonaniom może mieć związek z niekwalifikowanymi związkami ze sprawą, takimi jak na przykład sporządzenie prywatnej opinii przez osobę niebędącą radcą prawnym, która jednocześnie nie działa jako przedstawiciel władzy publicznej, osoba pełniąca funkcję publiczną, mediator, arbiter lub biegły. Poza zakresem przepisu pozostają też sytuacje, gdy przyszedł radca prawny miał wprowadzić styczność ze sprawą, ale pełnił funkcje wyłącznie usługowe, nie odpowiadając definicji pełnienia funkcji publicznych z art. 115 § 19 k.k.⁴⁸

Objęcie przepisem sankcjonowanym zachowania mającego miejsce przed uzyskaniem statusu radcy prawnego jest w tym wypadku zrozumiałe, mimo swej wyjątkowości w porównaniu z innymi podstawami odpowiedzialności za działanie w ramach konfliktu interesów. Powiązanie ze sprawą powstaje bowiem już w momencie brania udziału w sprawie. Przyczyna, dla której powstaje późniejsze ryzyko naruszenia niezależności w wykonywaniu zawodu radcy prawnego (już po uzyskaniu takiego statusu), nie ma zatem związku z obowiązkami radcy prawnego jako radcy prawnego wobec konkretnego podmiotu. Przyczynę konstytuuje związek ze sprawą, a nie podmiotem, dlatego też bez znaczenia pozostaje to, że nie ma on statusu klienta (podmiotu związanego szczególną więzią z radcą prawnym i jedynie z radcą prawnym). Dodać należy, że oprócz przedstawionej powyżej wykładni celowościowej za wnioskiem o obejmowanie przez art. 27 pkt 1 KERP zdarzeń sprzed uzyskania statusu radcy prawnego na skutek działania jako przedstawiciel organów władzy publicznej lub osoby pełniącej funkcję publiczną albo jako arbiter, mediator lub biegły, przemawia wykładnia literalna. Ze względu na zakres podmiotowy art. 27 pkt 1 KERP i objęcie nim działań w sprawie przedstawiciela organów władzy publicznej (np. sędziego) oczywiste jest, że nie chodzi w tym wypadku o działanie w charakterze radcy prawnego.

Jeśli chodzi zaś o konflikt interesów związany ze składaniem uprzednio zeznań w charakterze świadka, to zgodnie z art. 27 pkt 2 KERP radca prawny nie może udzielić pomocy prawnej, jeżeli zeznawał uprzednio jako świadek w sprawie o okolicznościach sprawy. W literaturze trafnie wskazuje się, że art. 27 pkt 2 KERP dotyczy zeznawania na okoliczności sprawy niezależnie od tego, czy objęte one są tajemnicą radcowską⁴⁹. Regulacja ta jest zatem autonomiczna w stosunku do art. 15 KERP i problematyki tajemnicy zawodowej. Jest tak, gdyż przyczyną konfliktu interesów jest w tej sytuacji uprzedni wpływ radcy

48 A. Woroniecka, [w:] *Kodeks...*, red. T. Scheffler, s. 254. Odmienne jednak P. Skuczyński, [w:] T. Jaro-szyński, A. Sękowska, P. Skuczyński, *Kodeks...*, s. 135.

49 A. Woroniecka, [w:] *Kodeks...*, red. T. Scheffler, s. 255.

prawnego/osoby niebędącej radcą prawnym na sprawę – od strony faktycznej i to w szczególności sposób, wynikający z realizacji obowiązku ustawowego składania zeznań. Wpływ ten nie ma związku ze statusem radcy prawnego, choć jego konsekwencje dotyczą później radcy prawnego. Wpłynięcie na sprawę stanowi efekt realizacji obowiązków świadka, które są identyczne niezależnie od statusu tej osoby (z wyjątkiem zakazu zwalniania z obowiązku zachowania tajemnicy zawodowej, który dotyczy jedynie radcy prawnego, a nie osoby, która tego statusu nie posiada).

8. Konflikt interesów związany z czynnościami po uzyskaniu statusu radcy prawnego

W tej części należy odwołać się do trzech przepisów KERP: art. 26 (ujawnienie tajemnicy zawodowej), art. 28 (zakaz działania jako pełnomocnik lub obrońca klienta, którego interesy są sprzeczne z interesami innego klienta) oraz art. 29 (zakaz doradzania klientowi, którego interesy są sprzeczne z interesami innego klienta).

Każdy z omawianych przepisów dotyczy zarówno sytuacji związanej z istnieniem równolegle dwóch klientów (pozostaje to poza obszarem zainteresowania niniejszego opracowania), jak i przypadków, gdy konflikt interesów rozważany jest na linii aktualny i poprzedni klient. Odnośnie do tej ostatniej sytuacji konieczne jest rozważenie, czy na tle wskazanych przepisów możliwe jest przyjęcie konfliktu interesów w rozumieniu KERP, ze względu na relacje przysługujące radcy prawnemu (aplikanta radcowskiego) z osobą, która nie jest klientem (termin zarezerwowany dla relacji z radcą prawnym).

Przepis art. 26 ust. 1 KERP zakazuje świadczenia pomocy prawnej w sposób naruszający tajemnicę zawodową (lub stwarzający znaczne zagrożenie jej naruszenia) albo w warunkach nieuzasadnionej przewagi w reprezentowaniu interesów klienta na skutek posiadania przez radcę prawnego wiedzy „o sprawach innego klienta lub osób, na rzecz których uprzednio wykonywał czynności zawodowe”. Przepis dotyczy wykonywania czynności zawodowych. We wszystkich przepisach KERP, w których zawarte jest to sformułowanie o czynnościach zawodowych (np. art. 1, 4, 7, 11, 12, 15 itp.), chodzi o czynności radcy prawnego. Widać to wyraźnie na tle art. 15 ust. 3 KERP, który rozciąga obowiązek zachowania tajemnicy zawodowej również na sytuacje „przed podjęciem przez niego czynności zawodowych, jeżeli z okoliczności sprawy wynika, że ujawnienie nastąpiło dla potrzeb świadczenia pomocy prawnej i uzasadnione było oczekiwaniem, że radca prawny będzie ją świadczył”. W literaturze przedmiotu brak jest stanowiska rozciągającego art. 26 KERP na sytuacje, w których wiedza została pozyskana w ramach czynności osoby niebędącej radcą prawnym lub aplikantem radcowskim. Wysiłek piśmiennictwa skoncentrowany jest na wykazaniu, że brak jest podstaw do wyłączenia z zakresu zastosowania art. 26 KERP „wykonywania czynności związanych ze świadczeniem pomocy prawnej przez aplikanta radcowskiego”⁵⁰. W związku z powyższym sformułowanie o „osobach,

50 A. Woroniecka, [w:] *Kodeks...*, red. T. Scheffler, s. 247.

na rzecz których uprzednio wykonywał inne czynności zawodowe” należy uznać za równoważne ze zwrotem o „byłych klientach”, a zatem osobach, które nawiązały stosunek z radcą prawnym (aplikantem radcowskim).

Również zgodnie z warstwą literalną art. 28 ust. 3 KERP o konflikcie interesów nie może być mowy wówczas, gdy wcześniejsze relacje z klientem nie miały związku z zawodem radcy prawnego. Wynika to ze sformułowania, że radca prawny nie może być obrońcą lub pełnomocnikiem klienta, „którego interesy są sprzeczne z interesami osób, na rzecz których radca prawny uprzednio wykonywał czynności zawodowe”. Podobnie jak w przypadku uwag do art. 26 KERP podnieść należy, że przepis dotyczy wykonywania czynności zawodowych, a zatem czynności wykonywanych w ramach zawodu radcy prawnego. W piśmiennictwie wprost wskazuje się, że chodzi o wcześniejszych klientów, „nawet jeśli sprawy te zostały zakończone, a stosunek prawny między radcą prawnym i klientem wygasł”⁵¹.

Identyczne uwagi jak powyżej należy uczynić w odniesieniu do zakazu doradzania klientowi, „jeżeli jego interesy są sprzeczne w tej samej sprawie lub w sprawie z nią związanej z interesami osoby, na rzecz której radca prawny uprzednio wykonywał czynności zawodowe” (art. 29 ust. 1 pkt 2 KERP). Również i w tym wypadku piśmiennictwo jest zgodne, że nie chodzi o jakiegokolwiek osoby, lecz o konflikt interesów między „aktualnym i byłym klientem w zakresie czynności zawodowych doradztwa prawnego”⁵².

Podsumowując tę część rozważań, należy wskazać, że względy wykładni literalnej i przede wszystkim systemowej nakazują przyjąć, że termin „osoba, na rzecz której radca prawny uprzednio wykonywał czynności zawodowe” jest synonimem terminu „klient” (osoba, na której rzecz pomoc prawną świadczy radca prawny). Pogląd przeciwny (obejmujący zakresem desygnatów również osoby, na których rzecz osoba niebędąca radcą prawnym świadczyła pomoc prawną) skutkowałby naruszeniem podstawowej zasady wykładni literalnej, to jest zakazu przypisywania identycznym sformułowaniom odmiennego znaczenia. KERP wiąże zwrot „czynności zawodowe” jedynie z czynnościami radcy prawnego. Wprost stanowi zresztą o tym art. 1 KERP przewidujący odpowiedzialność prawników zagranicznych świadczących pomoc prawną na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej jedynie w zakresie odpowiadającym czynnościom zawodowym radcy prawnego. Tam, gdzie uchwałodawca chciał odwołać się do innych zachowań niż czynności zawodowe radcy prawnego (wykonywane w ramach zawodu), posługuje się innym zwrotem – „czynności” (art. 25 ust. 1 KERP).

Z kolei w ramach wykładni systemowej podnieść należy, że zasadą jest związanie odpowiedzialności dyscyplinarnej z działaniami radcy prawnego. Reguła ta dotyczy również zachowań wielocłonowych, rozciągniętych w czasie. Wyjątki od tej zasady, opisane w punkcie 2 cz. II niniejszego opracowania (art. 27 pkt 1 i 2 KERP), zgodnie z zasadą

51 A. Woroniecka, [w:] *Kodeks...*, red. T. Scheffler, s. 262. Identycznie na ten temat wypowiada się P. Skuczyński, wskazując, że chodzi o konflikt interesów między „aktualnym i byłym klientem” – P. Skuczyński, [w:] T. Jaroszyński, A. Sękowska, P. Skuczyński, *Kodeks...*, s. 139.

52 P. Skuczyński, [w:] T. Jaroszyński, A. Sękowska, P. Skuczyński, *Kodeks...*, s. 142. Identycznie A. Woroniecka, [w:] *Kodeks...*, red. T. Scheffler, s. 263, stawiając znak równości między zwrotem „były klient” a sformułowaniem „inna osoba, na rzecz której radca prawny świadczył pomoc prawną”.

exceptiones non sunt extendendae nie powinny być interpretowane rozszerzająco. Tam, gdzie regulacja KERP (art. 27 pkt 1 i 2) wychodzi poza zasadę wiążącą odpowiedzialność dyscyplinarną jedynie z czynnościami radcy prawnego w całym aspekcie czynu, czynione jest to w sposób jednoznaczny, a nie dorozumiany.

Wykładnia systemowa wiąże się też z koniecznością spójnego i jednolitego podchodzenia do danej kwestii w obrębie jednego aktu (chyba że istnieją szczególne względy funkcjonalne przemawiające za określoną odrębnością). Patrząc z tego punktu widzenia, należy zwrócić uwagę na fakt, że w przypadku zagadnienia związanego z konfliktem interesów, ale nie tożsamego z nim, to jest tajemnicy zawodowej, art. 15 KERP oraz piśmiennictwo konsekwentnie obejmują jej zakresem jedynie informacje pozyskane w ramach wykonywania zawodu radcy prawnego (a zatem wyłącznie przez osoby, które posiadają taki status). Tajemnica zawodowa nie obejmuje informacji ujawnionych osobie, która nie posiada statusu radcy prawnego lub nie wykonuje obowiązków aplikanta radcowskiego. W piśmiennictwie wskazuje się, że mogą istnieć sytuacje, w których aplikant radcowski wszedł w posiadanie określonej informacji dotyczącej swojego pracodawcy, na którego rzecz nie działał w charakterze aplikanta, lecz po prostu prawnika. Wówczas nie dochodzi do naruszenia tajemnicy zawodowej w sytuacji złożenia przez niego zeznań w charakterze świadka, gdyż pracodawca, ujawniając takiemu aplikantowi określone informacje, nie mógł liczyć na obowiązek przestrzegania tajemnicy zawodowej⁵³. To oderwane od kwestii konfliktu interesów zagadnienie wskazuje, że dla rozciągniętych w czasie zachowań (z których ostatnie analizowane jest pod kątem ewentualnego naruszenia KERP) znaczenie ma kwestia praw i obowiązków radcowskich związanych z początkowym wydarzeniem. Uniemożliwia to pociągnięcie do odpowiedzialności dyscyplinarnej radcy prawnego lub aplikanta radcowskiego, który składa zeznania na okoliczności, o których powziął informacje przed uzyskaniem swojego szczególnego statusu zawodowego⁵⁴, a nawet wówczas, gdy status taki posiada, lecz nie działa w charakterze radcy prawnego lub aplikanta radcowskiego.

Nie istnieją żadne względy funkcjonalne ani aksjologiczne, które wprowadzałyby słabszą ochronę tajemnicy zawodowej (poza jej zakresem pozostawiając informacje pozyskane bez związku z czynnościami radcy prawnego) w porównaniu z ochroną wynikającą z zakazu podejmowania działań w warunkach konfliktu interesów, jeśli miałyby być on rozszerzony na relacje związane z zachowaniami radcy prawnego w okresie, kiedy nie posiadał on takiego statusu.

Również wykładnia funkcjonalna przemawia za prawidłowością jednolitego stanowiska piśmiennictwa uznającego, że wymienione powyżej przepisy KERP (art. 26, 28, 29) dotyczą relacji z aktualnymi i byłymi klientami, a nie jakimikolwiek osobami. Wykładnia funkcjonalna uwzględnia jedną z przyczyn, dla których KERP zakazuje określonych

53 L. Korczak, [w:] *Kodeks...*, red. T. Scheffler, s. 179.

54 Trafnie jednak zwrócono uwagę na trudności w rozstrzygnięciu, „które z pozyskanych informacji, jakimi dysponuje już radca prawny, powziął on przed rozpoczęciem wykonywania zawodu, a które w trakcie jego wykonywania ujawnił mu mocodawca” – Zbiór Stanowisk Komisji Etyki i Wykonywania Zawodu z dnia 1 lipca 2023 roku, P-12.04.2023-RO, <https://kirp.pl/wp-content/uploads/2023/08/p-12.04.2023-ro.pdf> [dostęp: 29 grudnia 2023 r.].

zachowań w ramach konfliktu interesów. Jest nią ochrona zaufania klienta, a zatem zgodnie z art. 5 pkt 4 KERP każdego, na którego rzecz radca prawny (a nie jakakolwiek inna osoba) świadczy pomoc prawną. Klient tak aktualny, jak i były działa bowiem w zaufaniu do statusu radcy prawnego oraz jego praw i obowiązków wynikających z wykonywania zawodu. Ochrona ta nie rozciąga się na osoby, na których rzecz przyszedł radca prawny jako prawnik świadczył określone usługi, albowiem osoby niebędącej radcą prawnym nie obowiązują powinności zarezerwowane jedynie dla radcy prawnego. Skoro tak, to również i kontrahent osoby niebędącej radcą prawnym, a udzielającej wsparcia prawnego, nie może skorzystać z gwarancji ochrony zaufania klienta radcy prawnego, gdyż takiego statusu nie posiada.

Podkreślić również należy, że w publikowanym orzecznictwie sądów dyscyplinarnych brak jest rozstrzygnięć, które przyjmowałyby odmienne stanowisko.

9. Zakaz analogii w przypadku konfliktu interesów związanych z działaniem przed uzyskaniem statusu radcy prawnego

Z uwag zawartych w I części artykułu (pkt 5) wynika, że możliwe jest zastosowanie analogii w postępowaniu dyscyplinarnym, w przypadku braku normy „spisanej” w KERP, w sytuacji oczywistości normy dekodowanej przez analogię do określonego przepisu, w oparciu o najbardziej zbliżoną klauzulę generalną. Wówczas bowiem nie dochodzi do naruszenia odpowiednio stosowanej zasady *nullum crimen sine lege certa*⁵⁵. Zastosowanie analogii nie jest jednak możliwe, gdy dany wycinek zasad etycznych jest bardzo szczegółowo regulowany w określonym przepisie⁵⁶.

Z taką sytuacją mamy do czynienia właśnie na tle art. 26, 28 i 29 KERP w odniesieniu do pytania o możliwość wprowadzenia na zasadzie analogii odpowiedzialności radcy prawnego w związku z czynnościami mającymi miejsce przed uzyskaniem statusu radcy prawnego.

Ze względu na szczegółowe i precyzyjne zawężenie tej odpowiedzialności do konfliktu interesów z aktualnymi i byłymi klientami nie jest możliwe skonstruowanie *per analogiam* równoległego systemu norm obejmujących swym zakresem (w przeciwieństwie do art. 26, 28, 29 KERP) również relacje przyszłego radcy prawnego z osobami, które statusu klienta nigdy nie posiadały. Skoro uchwałodawca: a) precyzyjnie uregulował zakres odpowiedzialności z tytułu konfliktu interesów i b) nie rozciągnął jego przyczyn na relacje sprzed momentu rozpoczęcia wykonywania zawodu radcy prawnego, a jednocześnie c) w innym wypadku (art. 27 pkt 1 i 2 KERP) wyszedł poza granice czasowe wpisu na

55 Por. T. Scheffler, [w:] *Ustawa o radcach prawnych. Komentarz*, red. T. Scheffler, Warszawa 2022, art. 64, nb 4 wskazujący na obowiązywanie zasady *nullum crimen sine lege scripta*, a nie *nullum crimen sine lege certa*.

56 Przeciwno stosowaniu rozumowania *per analogiam* na gruncie odpowiedzialności dyscyplinarnej radców prawnych – wyrok Sądu Najwyższego z dnia 17 listopada 2015 r., SDI 49/15, LEX nr 1918834. Tak samo J. Zaleśny, *Odpowiedzialność dyscyplinarna radców prawnych*, Warszawa 2022, s. 25.

listę, to dowodzi to jednoznacznie, że intencją uchwałodawcy było w związku z rozumowaniem *a contrario* pozostawienie tego typu konfliktu interesów poza zakresem odpowiedzialności dyscyplinarnej.

Dodać również należy, że zastosowanie rozumowania *per analogiam* w opisywanym kontekście w ogóle nie byłoby możliwe, jeśli chciałoby się zachować zasady wykładni systemowej. Musiałoby bowiem nastąpić zbudowanie równoległego systemu norm prawnych, obejmujących nie tylko normę szczególną będącą wynikiem rozumowania *per analogiam*, ale i normę ogólną, podobną do art. 10 KERP. W punkcie 6 artykułu wskazano, że zgodnie z art. 10 ust. 2 KERP konflikt interesów występuje w przypadkach, o których mowa w art. 26–30. Powoduje to, że art. 10 ust. 1 KERP nie może stanowić samodzielnej podstawy odpowiedzialności, a nadto wyłącza dopuszczalność zastosowania rozumowania *per analogiam* dla przyjęcia odpowiedzialności dyscyplinarnej za zachowania nieobjęte normami art. 26–30. Rozszerzenie odpowiedzialności *per analogiam* w związku z art. 26, 28 i 29 KERP wymagałoby również zbudowania *per analogiam* normy ogólnej, podobnej do art. 10 ust. 2 KERP, której treść różniłaby się jedynie tym, że odsyłałaby do normy szczególnej zbudowanej na zasadzie analogii do art. 26, 28 lub 29 KERP. Zabieg taki wydaje się co najmniej karkołomny, a na pewno zbliżający się do zakazanej *analogii iuris*.

Należy w tym miejscu odnieść się jeszcze do jednego zagadnienia. Powstaje bowiem pytanie, czy nie naruszałoby zakazu analogii odwołanie się do innej konstrukcji, to jest do wykładni rozszerzającej terminu „osoba, na rzecz której radca prawny uprzednio wykonywał czynności zawodowe” obejmującej również inne osoby – inne niż „klient” (osoba, na której rzecz pomoc prawną świadczy radca prawny). Wydaje się, że zbyt daleko idąca wykładnia rozszerzająca, prowadząca do tych samych skutków co niedopuszczalna analogia, nie stanowi rozwiązania, które można by zaakceptować. Warto jednak rozważyć, czy nie istnieją szczególne sytuacje, w których to nie status radcy prawnego (w czasie dokonywania wcześniej czynności) powinien być kluczowy, lecz tożsamość czynności⁵⁷. W mojej ocenie możliwe jest poniesienie przez radcę prawnego odpowiedzialności dyscyplinarnej w związku z wcześniejszym dokonywaniem czynności zawodowych (przed uzyskaniem statusu radcy prawnego), ale jedynie wówczas, gdyby taka czynność zawodowa wiązała się z poczynieniem przez osobę niebędącą wówczas radcą prawnym wyraźnego zobowiązania nieświadczenia określonych usług i czynności na rzecz innych podmiotów. Wówczas jednak odpowiedzialność dyscyplinarna mogłaby wynikać z naruszenia owego zobowiązania, którego istnienia nie można domniemywać. Przenosiłoby to jednak wówczas uwagę na inne pole – to jest zagadnienie odpowiedzialności dyscyplinarnej radcy prawnego w związku z naruszeniem różnorodnych obowiązków cywilnoprawnych.

10. Wnioski końcowe

Dotychczasowe rozważania dotyczące wpływu relacji z osobą, na której rzecz radca prawny wykonywał czynności w okresie poprzedzającym uzyskanie statusu radcy prawnego,

⁵⁷ Zwrócono na to zagadnienie uwagę w recenzji wydawniczej.

mającą sprzeczne interesy z aktualnym klientem, na ocenę możliwości wystąpienia konfliktu interesów w rozumieniu KERP należy podsumować w następujący sposób:

- 1) Normy sankcjonowane wynikające z KERP (np. obowiązek lojalności, poufności itp.) od strony podmiotowej dotyczą jedynie radcy prawnego (aplikanta radcowskiego), w związku z jego obowiązkami radcowskimi poprzednimi lub aktualnymi (wyjątek od tej zasady wynika z art. 27 pkt 1 i 2 KERP).
- 2) Akty rangi podustawowej wpływające na odpowiedzialność dyscyplinarną mogą doprecyzowywać pewne aspekty zachowań radców prawnych, to jednak nie powinny pozostawać w sprzeczności z podstawowymi zasadami prawa, które można wywieść zarówno z Konstytucji RP, jak i aktów międzynarodowych⁵⁸.
- 3) Zasada sprawiedliwości proceduralnej, obowiązująca również w postępowaniu dyscyplinarnym, wiąże się częściowo z prawem materialnym. Nie sposób mówić o sprawiedliwości procedury, jeżeli ma ona realizować niesprawiedliwe (bo niejasne) prawo materialne, to bowiem może skutkować nieprzewidywalnością działań sądu. Ryzyko wystąpienia takiej sytuacji występuje, gdy reguły prawnomaterialne odpowiedzialności dyscyplinarnej byłyby określone tak niejasno i nieprecyzyjnie, że siłą rzeczy umożliwiłyby różne rozstrzygnięcia. Długotrwała i jednolita praktyka organów orzeczniczych pozwoliłaby na odkodowanie normy prawnej, opisywanej w tych orzeczeniach, mimo niejasności podłoża normatywnego. Jeżeli takiej praktyki brak albo nie jest ona jednolita w wypadku braku spisanych zasad etycznych, to trudno mówić o spełnieniu warunku przewidywalności.
- 4) Postępowanie dyscyplinarne ma represyjny charakter. Odpowiednie stosowanie rozdziałów I–III Kodeksu karnego nakazuje odpowiednie zastosowanie zasady oznaczonego czynu (*nullum crimen sine lege certa*). Odpowiedniość zastosowania oznacza, że nie muszą zostać „spisane” te zasady etyczne, które są oczywiste dla wszystkich. Nie jest możliwe szczegółowe skatalogowanie wszystkich zachowań, które mieszczą się w zakresie wyznaczonym przez art. 64 ust. 1 u.r.p. Jednakowoż normy deontologiczne podyktowane są nie tylko interesem klienta, ale i radców prawnych, pełniąc dodatkowo funkcję gwarancyjną. Radca prawny powinien przestrzegać zasad etycznych. Jednocześnie przestrzeganie tych zasad w oparciu o tekst KERP powinno zwalniać radcę prawnego z odpowiedzialności. Dlatego prawidłowe jest postępowanie samorządu radców prawnych zmierzające do szczegółowego opisanie w KERP zachowań sprzecznych z zasadami etyki radcy prawnego.
- 5) Norma deontologiczna nie może być dowolnie nieprecyzyjna. Kolidowałoby to z regułami sprawiedliwości proceduralnej poprzez ryzyko dowolności w orzekaniu. Należy jednak zaakceptować fakt, że zasada ustawowej określoności, charakterystyczna dla prawa karnego, ma ograniczone znaczenie w postępowaniu dyscyplinarnym ze względu na brak zamkniętego katalogu przewinień dyscyplinarnych⁵⁹. Wyznaczenie prawidłowego punktu równowagi między tymi dwiema granicami (całkowita niejednoznaczność i pełna jednoznaczność) wymaga uwzględnienia

⁵⁸ Szerzej na ten temat W. Mojski, *Odpowiedzialność dyscyplinarna radców prawnych. Wybrane aspekty konstytucyjne i międzynarodowe*, „Radca Prawny. Zeszyty Naukowe” 2019, nr 3, s. 26 i nast.

⁵⁹ P. Przybysz, *Prawo...*, s. 68; K. Łuniewska, *Odpowiedzialność...*, s. 60.

konieczności odpowiedniego stosowania podstawowych reguł prawa karnego. Jedną z nich jest zakaz analogii w tych przypadkach, w których dany wycinek zasad etycznych został szczegółowo opisany w KERP.

- 6) Zgodnie z art. 10 ust. 1 KERP celem obowiązku unikania konfliktu interesów przez radców prawnych jest zapewnienie niezależności oraz dochowanie tajemnicy zawodowej i lojalności wobec klienta. Klientem jest zgodnie z art. 5 pkt 4 KERP każda, na którego rzecz radca prawny świadczy pomoc prawną. Klientem nie jest osoba, na której rzecz w przeszłości osoba niebędąca radcą prawnym dokonywała określonych czynności.
- 7) Jedynym przepisem KERP odnoszącym się do konfliktu interesów w związku z czynnościami dokonywanymi przed uzyskaniem statusu radcy prawnego (aplikanta radcowskiego) jest art. 27. W przypadku art. 27 pkt 1 KERP przyczyną naku jest ryzyko utraty niezależności w związku z kwalifikowanym wyrobieniem sobie poglądu na sprawę, w okresie poprzedzającym uzyskanie statusu radcy prawnego. Nie chodzi jednak o jakiegokolwiek wyrobienie sobie poglądu, lecz takie, które jest wynikiem występowania w sprawie jako przedstawiciel organów władzy publicznej lub osoby pełniącej funkcję publiczną albo jako arbiter, mediator lub biegły. W przypadku, którego dotyczy art. 27 pkt 2 KERP, to jest złożenia zeznań w charakterze świadka, chodzi o zakaz świadczenia pomocy prawnej w sprawie, na którą uprzednio radca prawny miał wpływ.
- 8) Konflikt interesów uregulowany w art. 26 (ujawnienie tajemnicy zawodowej), art. 28 (zakaz działania jako pełnomocnik lub obrońca klienta, którego interesy są sprzeczne z interesami innego klienta) oraz art. 29 (zakaz doradzania klientowi, którego interesy są sprzeczne z interesami innego klienta) dotyczy zarówno sytuacji związanej z istnieniem równoległe dwóch klientów (pozostaje to poza obszarem zainteresowania niniejszego opracowania), jak i przypadków, gdy konflikt interesów rozważany jest na linii aktualny i poprzedni klient. Na gruncie wymienionych przepisów nie jest możliwe zdiagnozowanie konfliktu interesów w związku z relacją z osobą, na której rzecz osoba niebędąca radcą prawnym świadczyła pomoc prawną.
- 9) Ze względu na szczegółowe i precyzyjne zawężenie tej odpowiedzialności do konfliktu interesów z aktualnymi i byłymi klientami nie jest możliwe skonstruowanie *per analogiam* równoległego systemu norm obejmujących swym zakresem (w przeciwieństwie do art. 26, 28, 29 KERP) również relacje przyszłego radcy prawnego z osobami, które statusu klienta nigdy nie posiadały.

Bibliografia

- Dudka K., *Stosowanie przepisów kodeksu postępowania karnego w postępowaniach dyscyplinarnych uregulowanych w prawie o adwokaturze oraz ustawie o radcach prawnych*, „Prawo w Działaniu. Sprawy Karne” 2014, nr 18.
- Gapska E., *Czynności decyzyjne sądów w postępowaniu cywilnym*, Warszawa 2010.
- Jaroszyński T., Sękowska A., Skuczyński P., *Kodeks etyki radcy prawnego. Komentarz*, Warszawa 2016.
- Knysiak-Molczyk H., *Uprawnienia strony w postępowaniu administracyjnym*, Kraków 2004.
- Kodeks Etyki Radcy Prawnego. Komentarz*, red. T. Scheffler, Warszawa 2023.
- Król M., *Etyka radcowska – na egzamin. Komentarz wraz z orzecznictwem do Kodeksu etyki radców prawnych. Teksty przepisów*, Warszawa 2022.
- Kulesza W., *Crimen laesae iustitiae. Odpowiedzialność karna sędziów i prokuratorów za zbrodnie sądowe według prawa norymberskiego, niemieckiego, austriackiego i polskiego*, Łódź 2013.
- Kwiatkowska-Falęcka E., *Wykonywanie zawodu radcy prawnego na podstawie ustawy z 6 lipca 1982 roku o radcach prawnych*, [w:] *Etyka zawodów prawniczych. Etyka prawnicza*, red. H. Izdebski, P. Skuczyński, Warszawa 2006.
- Łazarska A., *Rzetelny proces cywilny*, Warszawa 2012.
- Łuniewska K., *Odpowiedzialność dyscyplinarna radców prawnych i aplikantów radcowskich w obliczu zasad rzetelnego procesu*, „Białostockie Studia Prawnicze” 2017, nr 1.
- Mojski W., *Odpowiedzialność dyscyplinarna radców prawnych. Wybrane aspekty konstytucyjne i międzynarodowe*, „Radca Prawny. Zeszyty Naukowe” 2019, nr 3.
- Pilipiec S., *Prawo do sądu w sprawach dyscyplinarnych radców prawnych*, „Studia Iuridica Lublinensia” 2016, nr 3.
- Przybysz P., *Prawo do sądu w sprawach dyscyplinarnych*, „Państwo i Prawo” 1998, z. 8.
- Skuczyński P., *Nierepresyjne funkcje odpowiedzialności dyscyplinarnej a model postępowania w sprawach dyscyplinarnych*, „Przegląd Legislacyjny” 2017, nr 3.
- Sołtys B., *Wynagrodzenie według stawek godzinowych – wytyczne dla radców prawnych świadczących pomoc prawną konsumentom na kanwie wyroku Trybunału Sprawiedliwości z dnia 12 stycznia 2023 r. (C-395/21)*, „Radca Prawny. Zeszyty Naukowe” 2023, nr 2.
- Ustawa o radcach prawnych. Komentarz*, red. T. Scheffler, Warszawa 2022.
- Walasik M., *Analogia w prawie procesowym cywilnym*, Warszawa 2013.
- Wiliński P., *Sprawiedliwość proceduralna jako wartość uniwersalna*, [w:] P. Wiliński, *Proces karny w świetle konstytucji*, Warszawa 2011.
- Zaleśny J., *Odpowiedzialność dyscyplinarna radców prawnych*, Warszawa 2022.
- Żak M., *Prawo do sądu jako element zasady dobrego rządzenia w świetle orzecznictwa z zakresu praw człowieka*, „Palestra” 2020, nr 2.